ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

«ՆՈՐԱՅՐ ՍԻՍԱԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԹԻՎ 5 ԴՊՐՈՑ» ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ Մտագրոհը որպես կրտսեր դպրոցականի հաղորդակցման բարդույթների լուծման միջոց

ՈՒՍՈՒՑԻՉ՝ Ռիտա Ղարագյոզյան

Ղեկավար՝ Լիլիթ Մալխասյան

Պատրաստ է պաշտպանության

Աշտարակ 2022թ

Բովանդակություն

Ներածություն……3

ԳԼՈՒԽ 1: ***Հաղորդակցումը կրտսեր դպրոցական տարիքում***

Գաղափար հաղորդակցման մասին …….....…….....5

Հաղորդակցման առանձնահատկությունները կրտսեր դպրոցական տարիքում..... 8

ԳԼՈՒԽ 2:

Կրտսեր դպրոցականի տարիքային առանձնահատկությունները.....12

Անձի զարգացումը կրտսեր դպրոցական տարիքում 14

Հետազոտական մաս.....16

Եզրակացություն……12

Օգտագործված գրականության ցանկ…….....….....….....…21

Հավելված……22

Ներածություն

Կրտսեր դպրոցականների հաղորդակցումն չափազանց հրատապ խնդիր է, քանի որ հաղորդակցման հմտությունների և կարողությունների ձևավորման աստիճանը ազդում է ոչ միայն երեխաների կրթության արդյունավետության վրա, այլ նաև նրանց սոցիալականացման և անձի ամբողջական զարգացման վրա:

Մեր ժամանակներում մեծ ուշադրության է արժանանում կրտսեր դպրոցական տարիքը, քանզի այն համարվում է ուսումնական գործունեության առավել պատասխանատու փուլ: Կրտսեր դպրոցական տարիքում առաջատար է դառնում նոր գիտելիքների, ունակությունների և հմտությունների ձեռքբերումը, ինտենսիվորեն զարգանում և փոխվում են ճանաչողական գործընթացները, հատկապես մտածողությունը և հաղորդակցման հնարավորությունները,հմտությունները:

Հաղորդակցումն ձևավորվում և բարելավվում է սովորողների շփման գործընթացում՝ **մտքերի տարափ կամ մտագրոհ (անգլ.՝ brainstorming), խմբային (թիմային) աշխատանքի պարզագույն, բայց շատ արդյունավետ մեթոդի կիրառմամբ: Մեթոդի այս տեսակն անվանում են «մտքերի տարափ», քանի որ հաճախ խրախուսվում են պարզապես ուսումնասիրվող նյութին այս կամ այն կերպ առնչվող բառեր թվարկելն ու գաղափարներ արտահայտելը: Շեշտը պետք է դնել հատկապես արտահայտվող մտքերի քանակի, այլ ոչ միայն որակի վրա: Պետք է խրախուսել շատ և բազմատեսակ մտքեր արտահայտելը՝** ինչպես դասերի ժամանակ, այնպես էլ դասերից դուրս իրականացվող գործունեության մեջ:

Հաղորդակցման ազդեցությունը կրտսեր դպրոցականի ձևավորման և զարգացման գործընթացում և հաղորդակցման մակարդակը կրտսեր դպրոցականների մոտ ոչ բավարար է հետազոտված: Դրա համար անհրաժեշտություն է առաջանում հետազոտել ոչ միայն հիմնական չափանիշները, այլ նաև հաղորդակցման դերը կրտսեր դպրոցականի անձի զարգացման գործում առկա տեսանելի մակարդակները:

Հետազոտական աշխատանքի **նպատակն է՝** մասնագիտական գրականության միջոցով ուսումնասիրել հաղորդակցական դերը կրտսեր դպրոցականի անձի ձևավորման գործընթացում:

Նպատակի իրականցման համար առաջ են քաշվել հետևյալ **խնդիրները.**

- ուսումնասիրել հաղորդակցման առանձնահատկությունները կրտսեր դպրոցական տարիքում
- ուսումնասիրել կրտսեր դպրոցական տարիքի առանձնահատկությունները
- ուսումնասիրել կրտսեր դպրոցականների հաղորդակցման ազդեցությունը անձի զարգացման գործում
- ուսումնասիրել կրտսեր դպրոցականների հասակակիցների հետ շփման առանձնահատկությունները
- ուսումնասիրել հեռուստատեսության դերը կրտսեր դպրոցականի անձնային որակների և հուզական ոլորտի և հաղորդակցման վրա։

Հետազոտության օբյեկտը ՝ կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխան է։

Հետազոտության առարկան ՝ հաղորդակցման ազդեցությունը կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխայի ձևավորման գործընթացի ուսումասիրությունն է մտագրոհի միջոցով։

Աշխատանքի կառուցվածքը՝ Հետազոտական աշխատանքը կազմված է բովանդակությունից, ներածությունից, երկու գլուխներից, եզրակացությունից, հետազոտական մասից և օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածից։

Հետազոտության գործիքը՝ մտագրոհի մեթոդ,որի իրականացման համար գործում են հետևյալ կանոնները՝

-Մտքերի ազատ հոսք

-Գաղափարների խրախուսում

-Մասնակիցների հավասարություն

-Զուգորդումների (ասոցիացիաների) ազատություն

Մեթոդի առավելությունները՝

- Խթանում է ստեղծագործական մտածողությունը և որպես մեթոդ հեշտ է յուրացվում սովորողների կողմից։
- Միտքը միտք է ծնում։
- Խմբովի կազմվում է գաղափարներ։
- Պարզ մեթոդ է, հեշտ է հասկանալ և հեշտ է կիրառել և ազատ հաղորդակցվել։

Գլուխ 1 . Հաղորդակցումը կրտսեր դպրոցական տարիքում

Գրական ակնարկ

Առօրյա կյանքում, տանը, աշխատավայրում,փողոցում, մենք անընդատ գտնվում ենք հաղորդակցման իրավիճակներում, որտեղ շփվում ենք ծանոթ և անծանոթ մարդկանց հետ: Հաղորդակցման յուրաքանչյուր իրավիճակ մարդուց պահանջում է որոշակի լարվածություն, որպեսզի նա պահպանի մի շարք նորմեր և կանոններ, իրականացնի հաղորդակցման նպատակը և կառավարի հարաբերությունները:

Հաղորդակցման սյուբեկտները մարդիկ են: Հաղորդակցում կարող է տեղի ունենալ առնվազն երկու և ավելի մարդկանց միջև: Հաղորդակցվում են առանձին մարդիկ՝սուբյեկտները, իսկ այդ հաղորդակցության բնույթը կախված է այն բանից, թե ինչպիսի հարաբերություն գոյություն ունի նրանց միջև:

«21-րդ դարասկզբի հրատապ խնդիրներից է ակտիվ անձի ձևավորումը, քանզի ժամանակակից հասարակությանը անհրաժեշտ է բոլոր հարաբերություններում ակտիվ, ստեղծագործաբար մտածող, փոփոխվող պայմաններում արագ կողմնորոշվող, նախաձեռնող, ինքնաճանաչման ու ինքնակատարելագործման ձգտող, ինքնիրացվող, իր և միաժամանակ ուրիշների իրավունքները հարգող, քաղաքակիրթ և բոլոր հարաբերություններում զարգացած անձ, ով կարողանում է կառավարել ինչպես սեփական ներուժը, այնպես էլ արտաքին ազդեցությունը և դնել սեփական ինքնազարգացման խնդիր[1]»:

Հաղորդակցումը բարդ գործընթաց է, որն ունի իր կառուցվածքը, բաղադրատարրերը, մեխանիզմները, գործընթացային փուլերը և կողմերը: Հաղորդակցական ունակությունը կամ հաղորդունակությունը անձի այն հատկությունն է, որով նա բնականոն փոխհարաբերություններ է հաստատում ուրիշների հետ, համարժեքորեն ձևակերպում է իր ասելիքը, տեղեկություններ հաղորդում և ընդունում՝ ճշտորեն վերծանելով դրանք, ապահովելով պատշաճ հետադարձ կապը: Հաղորդակցումը հասարակական սուբյեկտների /անձ, սոցիալական խումբ/ փոխներգործության գործընթաց է, որի ժամանակ տեղի է ունենում փորձի, գիտելիքների, կարողությունների և գործունեության արդյունքների փոխանակություն:

Հաղորդակցման գործընթացի կառուցվածքային տարրեր են՝

[1] Ա. Ալեքսանյան, «Միջանձնային հաղորդակցման իրականացումը կրթական գործընթացում», Երևան, 2015 թ, էջ 5:

- հաղորդակցության սյուբեկտները,
- հաղորդակցման միջոցները,
- հաղորդակցվողների պահանջմունքները, շարժառիթները և նպատակները,
- հաղորդակցման ընթացքում փոխներգործության ու փոխազդեցության, ընկալման ու փոխըմբռնման մեխանիզմները,
- հաղորդակցման արդյունքները

«Մանկավարժների մասնագիտական պատրաստակամության և հմտությունների մակարդակով է պայմանավորված աճող սերնդի ոչ միայն կրթվածության ցուցանիշը, այլև արժեհամակարգը[2]»:

Ըստ Վ.Մյասիշչի՝ իրականության նկատմամբ անձի հարաբերություններում գերակա է երեք ուղղություն՝ ա)*հարաբերություն մարդկանց նկատմամբ*, բ)*հարաբերություն ինքն իր նկատմամբ, գ)հարաբերություն արտաքին աշխարհի առարկաների նկատմամբ*: Այս երեք ուղղություններից անձի ձևավորման գործընթացում որոշիչ է հատկապես մարդկանց նկատմամբ հարաբերությունը, որովհետև անձը մարդկանց հետ ունեցած փոխհարաբերություններում ոչ միայն բավարարում է իր պահանջմունքները, այլև կարգավորում է իր վարքը:

Հաղորդակցման միջոցները կարող են լինել խոսքային (վերբալ՝ բանավոր կամ գրավոր) և ոչ խոսքային (ոչ վերբալ)՝ ժեստային: Բնականաբար, հաղորդակցման ընթացքում, իր դերով և նշանակությամբ, առանձնանում է խոսքային միջոցը, որովհետև վերջինս բնորոշ է միայն մարդկանց և, բացի դրանից, հանդես է գալիս որպես ամենաուժեղ գրգռիչ: Հաղորդակցվողների պահանջմունքները, շարժառիթներն ու նպատակները հաղորդակցման գործընթացի անհրաժեշտ տարերն են: Հաղորդակցվելը մարդկանց հիմնական պահանջմունքներից է, որի իրականացումը կապված է նրանց մոտիվների, շահերի ու հետաքրքրությունների հետ: Յուրաքանչյուր հաղորդակցական գործունեություն հետապնդում է որոշակի նպատակ և կոչված է լուծելու մարդկանց հուզող խնդիրները, բավարարելու նրանց գոյաբանական, հոգևոր ու նյութական պահանջմունքները:

Հաղորդակցումն իրականացվում է մի շարք կարևոր գործառույթներ.

[2] https://innostud.am/application/library/61279671.pdf

- Դրա միջոցով մենք բավարարում ենք մեր հաղորդակցվելու պահանջմունքը
- Մենք հաղորդակցվում ենք, որպեսզի պահենք և կատարելագործենք մեր ինքնաճանաչողությունը,
- Դրա միջոցով մենք կատարում ենք մեր սոցիալական պարտականությունները,
- Հաղորդակցման միջոցով կառուցում ենք մեր փոխհարաբերությունները,
- Դրա շնորհիվ մենք կատարում ենք տեղեկատվության փոխանակում,
- Մենք հաղորդակցվում ենք, որպեսզի ազդենք ուրիշների վրա:

Հաղորդակցությունը կարող է լինել միջանձնային և ներանձնային, ներխմբային ու միջխմբային: Միջանձնային հաղորդակցումը երկու և ավելի մարդկանց միջև տեղի ունեցող փոխհարաբերությունն է: Ներանձնային հաղորդակցումը տեղի է ունենում միևնույն անձի ներսում՝ նրա տարբեր <<Ես>>-երի երկխոսության արդյունքում:

Հաղորդակցման առանձնահատկությունները կրտսեր դպրոցական տարիքում

Մարդու համար ամենօրյա շփումը այլ մարդկանց հետ անհրաժեշտ է ինտելեկտուալ և բարոյական զարգացման համար: Անձի ինտելեկտուալ և անհատական զարգացման համար շփման տարբեր տիպեր կան՝ անձնական և գործնական, ճանաչողական և նյութական, պլանավորված և նպատակային, կենսաբանական և սոցիալական, ինքնաբուխ և միջնորդված, վերբալ և ոչ վերբալ: Հաղորդակցումը մեծ նշանակություն ունի մարդու հոգեկանի ձևավորման, նրա զարգացման, ողջամիտ և կուլտուրական վարքի կայացման գործում:

Անհրաժեշտ է, որ երեխան ունենա հաղորդակցական պատրաստվածություն, այսինքն՝ տիրապետի հաղորդակցման անհրաժեշտ կարողությունների ու հմտությունների, որ ունենա հաղորդակցական ունակություններ և կարողանա հաղթահարել միջանձնային հաղորդակցման խոչընդոտները:

Հաճախ երեխան, նախադպրոցական տարիքում, չունենալով հաղորդակցական ունակություններ, դպրոցում պարզապես չի կարողանում ինքնադրսևորվել:

Այս տեսանկյունից հաղորդակցական ակտիվության խթանման գործընթացում կարևոր նշանակություն ունի հաղորդակցական խոչընդոտների հաղթահարումը:

Մանկավարժական հաղորդակցման մեջ արգելակման հիմնական պատճառն <u>ինքնավստահության պակասն է,</u> որը հաղորդակցման կարողություններին ու հմտություններին ոչ բավարար տիրապետման հետևանք է: Արգելակման հաջորդ հիմնական պատճառներից է <u>գնահատականի՝ թվանշանի գործոնը</u>: Տեղին է նշել, որ հաճախ գնահատականը անդրադառնում է նաև երեխայի ներընտանենական միջանձնային փոխհարաբերությունների վրա:

Մնացած խոչընդոտները պայմանավորված են հաղորդակիցների՝ մանկավարժի և համադասարանցիների հետ ունեցած փոխհարաբերություններով, թե որքանով են բավարարվում երեխայի հետաքրքրությունները, զարգանում է հաղորդակցման պահանջմունքները: Այստեղ կարևոր նշանակություն ունեն մանկավարժի հաղորդակցական պատրաստվածությունն ու գործի իմացությունը:

Հաղորդակցումը պետք է կապված լինի երեխաների հետաքրքրությունների, հակումների, հնարավորությունների հետ: Միայն երեխայի հետաքրքրություններին համապատասխան և հույզերի հետ կապված ուսումնադաստիրակչական գործընթացը

կարող է հաղթահարել երեխայի ձանձրույթը և ապահովել սուբյեկտայնության հավասար մակարդակներ բոլորի համար:

Այսպիսով, հաղորդակցական ակտիվության խթանումը պայմանավորված է միջանձնային խոչընդոտների հաղթահարմամբ, երեխայի հաղորդակցական ունակությունների ձևավորմամբ ու դրսևորմամբ:

Ինչպես նշում է Ռ.Կետելը, կարողությունները կամ ունակությունները կատարելագործում են անձի կառուցվածքի մեջ մտնող որակները:

Հաղորդակցական ունակությունները նպաստում են հաղորդակցական ակտիվության դրսևորմանը և հաղորդակցական որակի կատարելագործմանը: Այդպես երեխան գիտակցում է իր դերը հաղորդակցման մեջ: Ձևավորվում է հաղորդակցունակ անձ, որը տիրապետում է հաղորդակցական սկզբնական ակտիվության:

Ակտիվությունն ընդհանրապես դիտարկվում է որպես անձնային որակ, որը դրսևորվում է գործունեության նկատմամբ հարաբերության՝ պատրաստության, ինքնուրույնության ձգտման, դրա իրականացման որակի, նպատակին հասնելու արդյունավետ ուղիների ընտրման մեջ, խոսքային ակտիվությամբ, իսկ հաղորդակցական ակտիվության աղբյուրը՝ հաղորդակցման պահանջմունքի մեջ:

Հաղորդակցական ակտիվությաունը կապված է հաղորդակցման պահանջմունքի բավարարման հետ, և հաղորդակցական ակտիվության զարգացումը նպաստում է նաև հաղորդակցման պահանջմունքի փոխակերպման: Այսինքն՝ հաղորդակցական ակտիվությունը դառնում է ներքին հոգեվիճակ, գործունեության դրդապատճառ և անձնային որակ:

Հասակակիցների հետ հաղորդակցումը երեխաներին տալիս է այն, ինչ սկզբունքորեն չի կարող տալ մեծահասակների հետ ասիմետրիկ հաղորդակցությունը: Պարզվում է, երբ երեխան շփվում է այլ երեխաների հետ նրանք երեխայություն, հիմարություն են անում, իրենց պահում են ոչ լուրջ, սովորական, նրանք ձեռք են բերում ինքնավարություն, անկախություն, քան մեծերի հետ հաղորդակցման ժամանակ:

Սակայն անհրաժեշտ չէ իդեալականացնել երեխաների հաղորդակցությունը և չափազանցնել մանկական հաղորդակցման գերակայությունը մեծերի հետ շփումից:

Հասակակիցների հետ շփումը հանդիսանում է հիմք հետագայում մեծերի հաղորդակցման համար:

Ուսուցչի հետ կրտսեր դպրոցականների հաղորդակցման միջոցով

կազմակերպվում է դպրոցում երեխաների ուսումնական և արտադասարանական գործունեությունը: Ուսուցչի հետ հաղորդակցումը տեղի է ունենում այնպիսի դրդապատճառների հիման վրա, ինչպիսիք են գործնական, որտեղ իրականացվում են կողմերի իրավունքները և պարտականությունները և անձնական, որտեղ իրականացվում է հաղորդակցման գործընթացը: Առաջին դասարանցիների և ուսուցչի հաղորդակցումը տեղի է ունենում գերիշխող դրական վերաբերմունքի ֆոնի վրա: Առաջին դասարանցիների մեծամասնությունը դրական է վերաբերվում ուսուցչին և անվերապահորեն ճանաչում է ուսուցչի հեղինակությունը: Ուսուցչի հետ հաղորդակցումը մեծ ազդեցություն է թողնում կրտսեր դպրոցական աշակերտի վրա:

Ուսուցիչը կարող է օգնել երեխային հաղթահարել խնդիրները և դժվարությունները, բայց կարող է նաև իր շփոթված ռեակցիաների շնորհիվ ավելի խորացնել խնդիրը: Կարելի է ասել, որ, եթե երեխան բարենպաստ, վստահելի հարաբերություններ ունի ուսուցչի հետ, ապա կրթության և վարքային խնդիրները կլուծվեն: Եթե երեխայի և ուսուցչի միջև ի սկզբանե ձևավորվել են բացասական վերաբերմունք, անտիպատիա, ապա կրտսեր դպրոցական տարիքին բնորոշ տարիքային հատկանիշները կարող են դառնալ սուր, ինչը, բնականաբար, բացասաբար կանդրադառնա իր անձնական զարգացման վրա: Ընդհանուր առմամբ տարրական դպրոցի ուսուցիչը, իր հեղինակության շնորհիվ, մեծ ազդեցություն ունի տարրական դպրոցական տարիքի երեխայի անհատականության ձևավորման վրա: Հատկապես եթե կրտսեր դպրոցական տարիքում մանկավարժը չի կարողանում կողմնորոշել և նպաստել նրա հաղորդակցական ունակությունների կառուցողական

ինքնակազմակերպմանը, ապա հետագայում, երբ երեխան իր հետաքրքրությունները սկսում է փնտրել դպրոցից և ընտանիքից դուրս, նրա անձի զարգացումը ընթանում է տարերայնորեն, և նա դառնում է անկանխատեսելի։

Գլուխ 2. *Կրտսեր դպրոցականի տարիքային առանձնահատկությունները*

Այս շրջանում հակասության մեջ են մտնում երկու հիմնական դրդապատճառ՝ *անհրաժեշտության և ցանկության*: Մի կողմից, առաջնորդվելով անհրաժեշտության պահանջմունքով, երեխան բացահայտում է հասուն կյանքը, իսկ մյուս կողմից, *դրդված լինելով ցանկության պահանջմունքով*, երեխան ցուցաբերում է այնպիսի վարք, որը վերադարձնում է իրեն մանկության աշխարհ, որտեղ ամենը ապահով է, ծանոթ, իրականանալի, չկան որոշակի պարտականություններ և պահանջներ: Մի կողմից, երեխան իմպուլսիվ է, անհանգիստ, ունի ոչ կայուն ուշադրություն, իսկ մյուս կողմից, քանի որ նրա մոտ արդեն ձևավորվում է պահանջմունքների նոր մակարդակ, նա սկսում է գործել, առաջնորդվելով որոշակի նպատակներով, արժեքներով, զգացմունքներով:

Այս տարիքի երեխայի զարգացման հիմնական բնութագրերից է այն, որ թեև կտրուկ փոխվում է գործունեության հիմնական ձևը, դեռևս պահպանվում է *խաղալու պահանջմունքը*:

Այդ իսկ պատճառով դպրոցական կյանքի սկզբնական շրջանում չափազանց կարևոր է ուսումնական գործընթացում խաղային էլեմենտների առկայությունը, ինչը մեծացնում է երեխայի հետաքրքրությունը ուսման հանդեպ: Մեծ է նաև *շարժվելու պահանջմունքը*, հետևաբար, ուսուցիչը ուսումնական գործընթացը կազմակերպելիս պետք է կիրառի շարժողական խաղեր, որոնք նպաստում են երեխայի ուշադրության զարգացմանը, կենտրանանալու կարողությանը: Ուսուցիչը նաև կարող է հմտորեն կազմակերպել երեխաների հանգիստը՝ ներառելով խաղեր և շարժողական վարժություններ, որոնց ընթացքում երեխան լիցքաթափվում է և կարողանում արդյունավետ շարունակել ուսումը: Ձևավորվում է *հիշողությունը, կամքը,* որը անընդհատ գործընթաց է, քանի որ ուսումնական գործունեության ողջ ընթացքում երեխայի առջև դրվում են նորանոր նպատակներ: Ուսումնական գործընթացը, գիտելիքների, հմտությունների, կարողությունների ձեռքբերումը ենթադրում է աշակերտի ինքնակառավարում, ինչը հնարավոր է իրականացնել լավ զարգացած *կամածին ուշադրության* դեպքում: Այս տարիքում առաջնային պլան է մղվում *մտածողության* զարգացումը: Այն դառնում է առավել տրամաբանական, ինքնուրույն, ճկուն:

Կրտսեր դպրոցական տարիքում ինտենսիվ զարգանում և հարստանում է *երեխայի խոսքը:*

Ուսուցիչը կարող է օժանդակել այս գործընթացին՝ ապահովելով հարուստ խոսքային միջավայր /*գրքերի ընթերցում, ֆիլմերի դիտում, խոսքի ունկնդրում*/, ստեղծելով դասաժամերին արտահայտվելու և շփվելու հնարավորություններ, ձևավորելով բավարար բառապաշար, ձևավորելով գեղեցիկ խոսք օգտագործելու պահանջմունք և այլ: Այս տարիքում նաև ձևավորվում է գրավոր խոսքը, որը բավականաչափ ծանր, երկարատև և կամային ճիգեր պահանջող գործունեություն է:

Այսպիսով, կարելի է փաստել, որ կրտսեր դպրոցական տարիքում երեխաները ունենում են հետևյալ ձեռքբերումները՝

- իմացական ոլորտի զարգացում
- աֆեկտիվ-պահանջմունքային նոր մակարդակի ձևավորում, ինչը թույլ է տալիս գործել ոչ թե անմիջականորեն, այլ առաջնորդվելով հստակ գիտակցված նպատակներով, բարոյական նորմերով և արժեքներով;
- հարաբերականորեն կայուն վարքաձևերի ձևավորում

երեխայի սոցիալական ուղղվածության զարգացում:

Անձի զարգացումը կրտսեր դպրոցական տարիքում

Այդ տարիքում անձնավորության զարգացման վրա ազդում են ոչ միայն ուսումնական, այլև գործունեության մյուս տեսակները՝ խաղը, հաղորդակցումը և աշխատանքը: Նրանք ընդունում են այն ամենը, ինչը նրանց սովորեցնում են: Երեխաները մեծ հետաքրքրությամբ ու հաճույքով տիրապետում են նոր գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների: Այս տարիքից աշակերտների մեջ սկսում է դրսևորվել կարևոր որակ՝ պարտքի գիտակցված զգացումը, որը դեռևս բավականաչափ կայուն չէ: Եթե քիչ են խրախուսվում երեխաի հաջողությունները և ավելի շատ պատժում են նրան անհաջողությունների համար, ապա նրա մեջ ձևավորվում և ամրապնդվում է անհաջողություններից խուսափելու դրդապատճառը: Իսկ հակառակ դեպքում ձևավորվում է հաջողություններին հասնելու դրդապատճառը: Ցածր ինքնագնահատական ունեցող երեխաները ներամփոփ են: Նրանք կենտրոնանում են սեփական թուլությունների վրա: Նրանց բնականոն զարգացմանը խանգարում են բարձր ինքնաքննադատությունը և անվստահությունը: Բարձր ինքնագնահատականով երեխաները գերագնահատում են իրենց հնարավորությունները, գործունեության արդյունքները և անձնային որակները: Կրտսեր դպրոցական տարիքում կատարելագործվում են երեխայի երկու կարևոր անձնային որակները՝ աշխատասիրությունը և ինքնուրույնությունը: Կրտսեր դպրոցականների ինքնուրույնությունը հարաբերակցվում է մեծերից նրանց կախվածության հետ:

«Հայտնի է, որ կրտսեր դպրոցականի համակողմանի և ընդհանուր զարգացումը տեղի է ունենում գործունեության ընթացքում՝ ձևավորելով նրա փոխհարաբերությունները շրջապատող աշխարհի հետ: Որպեսզի գործունեությունն իսկապես և լիարժեքորեն նպաստի երեխայի անձնավորության բազմակողմանի ձևավորմանը, հարկավոր է այն արդյունավետ կազմակերպել և ճիշտ ուղղորդել [3]»:

Այսպիսով՝ կրտսեր դպրոցական տարիքում դրվում է բարոյական վարքի հիմքը, յուրացվում են բարոյական նորմերը և վարքի կանոնները, ձևավորվում է անձնավորության հասարակական ուղղվածությունը: Բարոյական գիտելիքները, պատկերացումները և դատողությունները տարիքի վերջում նկատելիորեն հարստանում են, դառնում ավելիգիտակցված, բազմակողմանի ու ընդհանրացված:

[3] Թունյան Զ.Ե. Երիցյան Լ.Մ , «Կրտսեր դպրոցականի հոգեբանություն», Երևան, 2004, էջ 18:

Երեխան, դպրոց հաճախելով, առաջին հերթին իր համար բացում է նոր վայր սոցիալական տարածության մեջ, ինչպես նաև ձևավորվում է մարդկային նոր հարաբերություններ: Նրա առջև դրվում են պարտականություններ՝ կապված ուսուցման գործունեության հետ:

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՄԱՍ

Հետազոտության նպատակը պարզել կրտսեր դպրոցականի հաղորդակցման որոշ բարդույթների առաջացման աղբյուրները: Պարզել, թե կրտսեր դպրոցականները ինչքան ժամանակ են անցկացնում հեռուստացույցի առջև և որքան ժամանակ են տրամադրում ընթերցանությանը և ինպիսի ազդեցություն են թողնում նրանց հուզական ոլորտի, անձնային որակների և հաղորդակցման գործում:

Պարզել՝ ***Հեռուստատեսության և գեղարվեստական գրքերի ազդեցությունը կրտսեր դպրոցականի անձնային որակների, հուզական ոլորտի և հաղորդակցման գործընթացում.***

Նպատակին հասնելու համար առաջադրվեց հետևյալ խնդիրները.

1. Պարզել երեխաների հեռուստահաղորդումների դիտման և գրքերի ընթերցման ժամաքանակը և նախապատվությունը:
2. Հետազոտել դժվար և հեշտ հաղորդակցվելու կապը

Հետազոտության նպատակի իրագործման և առաջադրված խնդիրների լուծման համար օգտագործվել են հետևյալ դիագնոստիկ մեթոդները՝

1. Անկետա
2. Հայտորոշիչ թեստ
3. Զրույց

Հետազոտության փուլերը՝

1-ին փուլում կրտսեր դպրոցականների հետ անցկացվեց համագործակցային դաս, օգտագործվեց մտագրոհի մեթոդը, որից պարզ դարձավ հաղորդակցման որոշ բարդույթներ:

- միջանձնայինի.երկու անձանց միջև դեմ առ դեմ իրականացվող հաղորդակցում
- խմբայինի. երեք անձից մինչև 10ը անձանց միջև հաղորդակցում
- զանգվածայինի. այս դեպքում ընդգրկված են աշակերտական մեծաթիվ խմբեր
- բանավոր խոսքի գրագետ շարադրում

2-րդ փուլում հետազոտվեց բարդույթներն առաջացնող ենթադրվող պատճառները: Դպրոցականների և իրենց ծնողների հետ իրականացվեց հարցում, որի արդյունքում պարզ դարձավ, թե կրտսեր դպրոցականները ինչ են հաճախակի դիտում, որքան են տրամադրում ընթերցանությանը և ինչ են նախընտրում կարդալ: Հետազոտվեց նախընտրած հեռուստածրագրերի բովանդակային կողմը և դրանց հնարավոր ազդեցությունը:

հեքիաթի ընթերցում	դասանյութի ընթերցում	ռուսական մուլտֆիլմներ	արտասահմանյան մուլտֆիլմներ	հայկական սիթքոմներ 40%
11%	13%	15%	21%	(տարիքային

սահմանափակմամբ)

3-րդ փուլում տեղի ունեցավ ստացված արդյունքների ընդհանրացում, վերլուծություն և մեկնաբանում, որի հիման վրա ձևակերվել են համապատասխան եզրակացություն և մեթոդական ցուցումներ:

Մեթոդական ցուցումներ՝

Հանձնարարել <<Հետազոտական աշխատանք>> սովորողին: Առօրյայում հաճախ հնչող բառերի ցանկ կազմել՝ նշված ժամանակահատվածում, այն բառերը կամ արտահայտությունները, որոնք օգտագործում են երեխաները, ապա այդ բառերի նշանակությունը փնտրել բառարաններում: Արդյունքը զարմացրեց հենց իրեն՝ հետազոտող երեխային: Նրանք պարզեցին, որ առօրյայում օգտագործված բառերի չնչին տոկոսն է կազմում, որպես գրական – ժողովրդախոսակցական բառեր:

4-րդ փուլում՝արդյունքների մշակման փուլում , ինքնագնահատականի արդյունքների

վերլուծության արդյունքում կրտսեր դպրոցականները և ծնողները եկան հետևյալ համոզմունքին, որ շատ կարդալը կրթվելու հիմքն է։

/Առավել ուշադիր պետք է լինել հեռուստահաղորդումների ընտրության հարցում։ /Հաշվի առնել տարիքային սահմանափակումներն ու տևողությունը։

Եզրակացություն

Կատարված տեսական և գործնական հետազոտության, մասնագիտական գրականության վերլուծության արդյունքում ստացված տվյալների հիման վրա եկանք հետևյալ եզրակացությունների՝

- Կրտսեր դպրոցական տարիքը համարվում է ուսումնական գործունեության առավել պատասխանատու փուլ: Այս տարիքում առաջատար է դառնում նոր գիտելիքների, ունակությունների և հմտությունների ձեռքբերումը, ինտենսիվորեն զարգանում և որակապես փոխվում են ճանաչողական գործընթացները՝ ձեռք բերելով միջնորդավորված և կամածին բնույթ:
- Կրտսեր դպրոցական տարիքը ստեղծում է մեծ հնարավորություններ անձի բարոյական որակների և դրական գծերի ձևավորման համար:

Հաղորդակցումը մարդու փոխներգործելու կարողությունն է այլ մարդկանց հետ:

- Կրտսեր դպրոցական տարիքում ձևավորվող և զարգացող հաղորդակցական ունակությունների վերաբերյալ առկա տեսական և գործնական մոտեցումների ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ այդ հաղորդակցական ունակությունների ձևավորման աստիճանը ազդում է ոչ միայն երեխաների կրթության արդյունավետության վրա, այլ նաև նրանց սոցիալականացման և անձի ամբողջական զարգացման վրա:
- Հաղորդակցումը ինքնին հանդիսանում է աշակերտների բազային հատկանիշներից մեկը, որը մի կողմից ապահովում է ուսման մեջ հաղորդակցման գործընթացի արդյունավետ ընթացքը, իսկ մյուս կողմից՝ ձևավորվում և հղկվում է արդյունավետ ուսումնական գործընթացի ընթացքում:
- Հաղորդակցական գործընթացի զարգացման առավել արդյունավետ շրջան է համարվում դպրոցական տարիքը:
- Հաղորդակցումը մեծ նշանակություն ունի կրտսեր դպրոցականի հոգեկանի ձևավորման, նրա՝ որպես անձնավորություն զարգացման, ողջամիտ և բարոյական վարքի կայացման գործում:
- Կրտսեր դպրոցական տարիքում հաղորդակցումը մեծ ազդեցություն ունի կրտսեր դպրոցականի ինքնագնահատականի, ինքնահաստատման, սեփական <<ես>>-

ի գիտակցման, ինչպես նաև դպրոցական միջավայրին արագ հարմարեցման/ադապտացիայի/ գործում:

- Երեխայի հոգեկան զարգացման համար հատկապես մեծ նշանակություն ունի հաղորդակցումը մեծերի հետ օնտոգենեզի վաղ շրջանում: Կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների զարգացման համար առանձնահատուկ է մեծահասակների հետ հաղորդակցումը: Հաղորդակցման հաճախականությունը, նրա բազմազան պարունակությունը, նպատակը և միջոցները երեխայի զարգացման գործում կարևոր դեր են կատարում:
- Կրտսեր դպրոցականների անձի ձևավորումը տեղի է ունենում մեծահասակների և հասակակիցների հետ հարաբերության, ուսումնական գործունեության և հաղորդակցման ազդեցության տակ:

Գրականության ցանկ

1. Ալեքսանյան Ա. Ս. «Միջանձնային հաղորդակցման իրականացումը կրթական գործընթացում», Երևան 2015։
2. 2. Ասատրյան Զ. «Տարրական կրթություն, մանկավարժություն», Երևան, 2014թ։
3. 3. Թունյան Զ.Ե. Երիցյան Լ.Մ «Կրտսեր դպրոցականի հոգեբանություն», Երևան, 2015թ։
4. https://innostud.am/application/library/61279671.pdf

Հավելված

Դասի պլան

Ամսաթիվ		
Դասարան	3-րդ	
Ուսուցիչ	Ռիտա Ղարագյոզյան	
Առարկա	Մայրենի	
Թեման	«Իմ գրադարանը »	
Հիմնական հասկացություն	1. Ինքնություն 2. Հաղորդակցում	Ենթահասկացություն 1.Արժևորում Գնահատի գիրքը, կարևորի ընթերցանությունը որպես գործունեության մշտական ձև 2.Բանավոր հաղորդակցում Հարցերի օգնությամբ պատմի ապրածը, դիտածը, խոսի իր ցանկությունների մասին:
Ենթահասկացություն		
Խաչվող կամ ընդհանրական հասկացություն	Ժամանակ և տարածություն.	Որտե՞ղ և ե՞րբ. տարբեր մարդկանց կենցաղը, անձնական պատմությունները, ձեռքբերումները, դերը որոշակի

		ժամանակաշրջանում և վայրում:
Միջառարկայական կապեր	.Տեխնոլոգիա.	Խմբային աշխատանքի միջոցով տարբեր նյութերով (սերմեր, թելեր, գործվածք, ստվարաթուղթ և այլն) բեմադրությունների դեկորացիաների ստեղծում:
Ձևավորվող կարողունակություն	Լեզվական գրագիտություն	
Նպատակները	1. Ստեղծագործությունը դիտարկել որպես մեր ժողովրդի գոյատևման, զարգացման և առաջընթացի նախապայման 2. զարգացնել հաղորդակցական և համագործակցային կարողությունները 3. ամրակայել ստեղծագործական հմտությունները 4.զարգացնել վերլուծական կարողությունները 5. զարգացնել հետազոտական կարողությունները, զարգացնել իմացական գործընթացները, ընդլայնել աշխարհաճանաչողական գիտելիքները 6. ուսումնական նյութի բազմաշերտ ընկալում, սովորողների գիտելիքների, փորձառությունների և հմտությունների համատեղում	

	<u>Սովորողի անձի զարգացում</u> • Դրսևորի երևակայություն և ստեղծարարություն: • Արժևորի գիր ու գրականության դերը հայ ժողովրդի ինքնության պահպանման գործում: • Գիտակցի, որ ինքը պատմամշակութային արժեքների ժառանգորդն է՝ դրսևորելով պատասխանատու վերաբերմունք դրանց պահպանման, զարգացման և արժևորման գործում:	
Վերջնարդյունքներ	1.Տեսնի և գնահատի բարին, գեղեցիկը, մարդկայինը՝ վերաբերմունքն արտահայտելով նաև խոսքի միջոցով: 2.Համագործակցի ընկերների, հասակակիցների հետ, հետևի սեփական խոսքի համապատասխանությանը գրական հայերենի պահանջներին: 3.Ճանաչի և արժևորի ազգային հերոսներին:	
Անհրաժեշտ նյութեր	Դասագիրք	
Կիրառվող մեթոդներ	«Մտագրոհ» «Խմբային հետազոտություն» «Բանավեճ»	
Ժամանակ	Ընթացքը	
5 րոպե	Խթանում Այս փուլում կկիրառենք «Մտագրոհ» մեթոդը: Աշակերտներին նախապես կբաժանվեն հարցաթերթիկներ: Աշակերտները կկարդան իրենց բաժին հասած հարցը և կպատասխանեն դրան:	

25 րոպե	Իմաստավորում **Իմաստավորում** Կիրառել «Խմբային հետազոտություն» մեթոդը։ 1. Դասարանը բաժանել երկու խմբի՝ դրական հերոսների ներկայացուցիչներ և բացասական հերոսների ներկայացուցիչներ՝ տալով համապատասխան հանձնարարություններ 2. Խմբերի աշակերտների միջև կատարել փոփոխություն, որի ընթացքում տեղի կունենա գիտելիքների փոխանցում, հավաքագրած նյութերի ամփոփում։ 3. Յուրաքանչյուր խմբից մեկ բանախոս հակիրճ կներկայացնի իրենց խմբի կատարած հետազոտման արդյունքները Արդյունքները ամփոփել «Բանավեճ» մեթոդի միջոցով։ **Իրականացվում է նաև բառային աշխատանք (նորածանոթ բառերի իմաստների ճշգրտում և բացատրություն. անբան, գդակ,անկուշտ,հեզ)**	
10 րոպե	Կշռադատում **learningapps** ծրագրի միջոցով ստուգել երեխաները ընդհանուր իմացությունը, ինչպես նաև հասկանալ, թե նախորդ փուլում հանձնարարված նյութը որքանո՞վ է յուրացվել https://learningapps.org/display?v=purf0sgz222	

4 րոպե	Անդրադարձ Ի՞նչ արեցինք, ինչո՞ւ և ի՞նչ նոր բան իմացար: Ի՞նչը քեզ զարմացրեց:	
1 րոպե	Տնային կամ յուրացման աշխատանք	Վարժություն 1, էջ 7: Ներկայացնել աշխատանք-նախագիծ՝ «Իմ ընտանեկան գրադարանը» խորագրով:
Գնահատում	Տեսակը՝ ձևավորող Երեխաները կգնահատեն միմյանց	

Ծրագրի տիրույթը: Աշակերտները ընթերցել են բնագիրը, տեղյակ են ինչպես դասագրքից, այնպես էլ համացանցից ստացված հավելյալ նյութից Հայաստանի գրադարանների մասին, դրանցից շատերը այցելել են, ուստի ունեն բավականաչափ պատկերացում, որը կօգնի թեմայի ուսուցումը գործնականորեն կազմակերպելուն:

Ծրագրի շարունակականությունը: Սովորողները կուսումնասիրեն իրենց ընտանեկան գրադարանը՝ ներկայացնելով աշխատանք-նախագիծ **«Իմ ընտանեկան գրադարանը» խորագրով:**

Դասի համառոտ նկարագրությունը

Դասի տիպը՝ Ամփոփման դաս

Քանզի դասարանում աշակերտների թիվը 11-ն է, ապա հարկ չենք համարում ներկա-բացական անել:

Նախապես աշակերտներին բաժանել ենք 2 թմի՝ տեղեկացնելով, որ նրանց միջև տեղի է ունենալու մրցակցություն: Զգուշացրել ենք, որ նրանք աշխատելու են շշուկով և որ յուրաքանչյուրի հաղթանակը իր թիմի հաղթանակն է, իսկ պարտությունը՝ բոլորինը: Սա կօգնի ստեղծելու հաշտ, նպատակաուղղված և համագործակցող խումբ՝ ինտեգրելով բոլորին խմբային աշխատանքում:

Դասը կսկսենք աշակերտներին բաժանելով նախապես պատրաստված հարցաթերթիկներ: Կկիրառենք **«Մտագրոհ»** մեթոդը/**Խթանման փուլ:**

1. Ինչպիսի՞ գրադարաններ ես այցելել: 2. Ի՞նչ զգացողություններ ունեցար գրադարան այցելելիս: 3. Ի՞նչ սրահներից է բաղկացած գրադարանը: 4. Ի՞նչ գրքեր տեսար գրադարանում: 5. Ինպե՞ս են օգտվում գրադարաններից: 6.Ի՞նչ նշանակություն ունեն գրադարանները և գրքերը մարդու կյանքում:

Մեթոդի կիրառման նպատակը՝

- Խթանել երեխաների ստեղծագործական մտածողությանը
- Որոշումներ կայացնել
- Զարգացնել երևակայությունը
- Զնավորել միմյանց լսելու հմտությունը
- Համագործակցային թիմ ձևավորել
- Համարձակություն, ինքնավստահություն ներշնչել:

Խմբային աշխատանքների այս տարբերակում փոքր է հավանականությունը, որ որևէ արդյունավետ միտք կանտեսվի: Մեթոդը հեշտ է հասկանալ և հեշտ է կիրառել: Այն չի պահանջում բարդ սարքավորումներ և երկարատև ուսուցում, իսկ նրա արդյունքները կարելի է հեշտությամբ գնահատել:

Իմաստի ընկալման փուլում կիրառել «Խմբային հետազոտություն» մեթոդը՝ դասարանը բաժանելով երկու խմբի՝ դրական հերոսների ներկայացուցիչներ և բացասական հերոսների ներկայացուցիչներ՝ տալով համապատասխան հանձնարարություններ: Առաջին խումբը ևս մեկ անգամ կքննի թեմայում առկա դրական հերոսներին՝ առանձնացնելով բնութագրական հատկանիշներ (Գիքոր, շուն, աշխատասեր մրջյուն, քաջ Արեգ, բարի պապիկ, ոսկե ձկնիկ): Նույնը կկատարի հաջորդ խումբը՝ քննելով բացասական հերոսներին (սուտասան փիսո, անբան ճպուռ,անկուշտ պառավ):

Ամբողջ ընթացքում պետք է հետևել աշակերտներին՝ հարկ եղած դեպքում ուղղորդելով և օգնելով նրանց:

Երբ աշխատանքը մոտենում է տրամաբանական ավարտին, խմբերի աշակերտների միջև կատարել փոփոխություն, որի ընթացքում տեղի կունենա գիտելիքների փոխանցում, հավաքագրած նյութերի ամփոփում: Խումբը ինքն է ընտրում լավագույն ներկայացուցչին և ուղարկում մյուս խումբ: Յուրաքանչյուր խմբից մեկ բանախոս հակիրճ կներկայացնի իրենց խմբի կատարած հետազոտման արդյունքները:

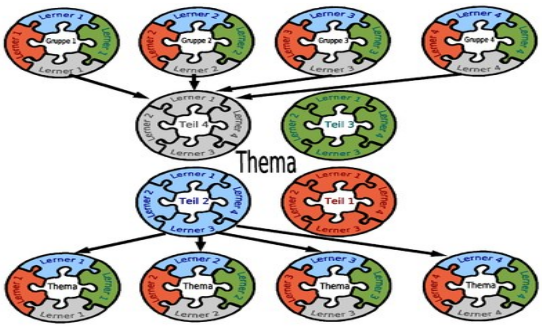

Կշռադատման փուլում աշակերտների գիտելիքները ստուգում են learningapps ծրագրի միջոցով: Այդ ծրագրով նախապես կկազմվի խաղ՝ ընտրելով այնպիսի առանցքային հարցեր, որոնց պատասխանները աշակերտները կգտնեն, երբ կուսումնասիրեն նախորդ փուլում տրամադրված նյութը՝ համադրելով իրենց իմացածների հետ:

https://learningapps.org/display?v=purf0sgz222

Անդրադարձի ժամանակ հարց ու պատասխանի միջոցով աշակերտները կպատասխանեն հետևյալ հարցերին՝ **ի՞նչ արեցինք, ինչո՞ւ և ի՞նչ նոր բան իմացար: Ի՞նչը քեզ զարմացրեց:**

Գնահատման տեսակը՝ **ձևավորող**: learningapps ծրագրիրը հնարավորություն է տալիս գնահատել աշակերտների կատարած աշխատանքները՝ տալով ձևավորող գնահատական:

Տնային հանձնարարությունը տալիս բացատրել աշխատելու սկզբունքները:

Վերջնարդյունքներ՝

- Աշակերտները կզարգացնեն քննադատական վերլուծության ու ստեղծագործական մտածողության կարողությունները
- Կհայտնեն սեփական տեսակետ՝ դրսևորելով բարեկրթություն և զսպվածություն
- Կգնահատեն երկի բովանդակություն իմացությունը և գաղափարական ըմբռնումը որպես ինքնաճանաչողական, սեփական անձի, աշխարհայացքի ձևավորման և ազգային մշակութային արժեքների պահպանման, հետագա զարգացման կարևոր պայման:
- Կգիտակցեն, որ իրենք պատմամշակութային արժեքների ժառանգորդն են՝ դրսևորելով պատասխանատու վերաբերմունք դրանց պահպանման, զարգացման, արժևորման գործում